

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska

číslo 1 / 2021 / ročník XXXI

STÁLÁ EXPOZICE

***Historie Mariánské Týnice a mariánský kult:**

- osudy po zrušení kláštera
- obnova a rekonstrukce na přelomu 20. a 21. století
- mariánské poutní místo

***Baroko a jeho svět – Jan Blažej Santini - Aichel**

***Raně středověké obydlí, archeologické nálezy**

***Kultura a vzdělanost severního Plzeňska:**

- veduty a vyobrazení sídel, kaple jako liturgický prostor, školní třída, galerie světců, oratoř a liturgické předměty, umělecké vybavení prostředí společenských elit 19. století

***Národopis severního Plzeňska:**

- lidové zvyky, náves s kaplí a včelařství, selská jizba a komora, stodola, kovárna, slévárna litiny

***Města, spolky a řemesla severního Plzeňska:**

- řemeslnické dílny a obchody
- kuchyně 30.–40. let 20. století
- hostinec

***Kostel Zvěstování Panně Marii:**

- rekonstruovaná památka vrcholného baroka
- obnovená kupole a interiér s freskovou výzdobou

***Ambit s freskovou výzdobou**

F. J. Luxe a barokní zahrada

VÝSTAVY

PETR BRANDL–restaurované

obrazy–Zavraždění sv. Václava, Smrt sv. Isidora, Stětí sv. Barbory / kostel Zvěstování P. Marii – časově neomezeno

Merkur - legendární stavebnice

31. 3. – 30. 5. 2021 / refektář
- historie úspěšné stavebnice

Keramické inspirace IV

31. 3. – 9. 5. 2021 / kostel
- přehlídka studentských prací Střední školy v Horní Bříze

Miloslav Michalec, Vladimír Heiser

- kresby, malby, objekty

11. 5. – 20. 6. 2021 / kostel

Jubilanti Hollaru

- tvorba českých umělců grafiků
1. 6. – 27. 6. 2021 / refektář

KONCERTY

Tři bratři / žáci ZUŠ Kralovice pod vedením Luboše Marka slavnostní koncert k 70. výročí ZUŠ v Lidovém domě Kralovice

14. května 2021 od 19 hodin

Duo Řehák & Vocetková / Pasión

Akordeon a violoncello

2. června 2021 od 19 hodin

Koncerty se konají v refektáři muzea (mimo 14. 5.)

Vstupné: 150 Kč, 100 Kč, 50 Kč

DALŠÍ AKCE

Májový den uměleckých řemesel

a divadla 22. května 2021

Farní den v Mariánské Týnici

30. května 2021

Noc v muzeu

25. – 26. června 2021

PROGRAM AKCÍ SE MŮŽE
ZMĚNIT V DŮSLEDKU
KORONAVIROVÝCH
OPATŘENÍ. SLEDUJTE PROTO
WEBOVÉ STRÁNKY MUZEA:
www.marianskatynice.cz
www.facebook.com/marian-skatynice

ÚVODEM

Nouzový stav, provázející trvající pandemii a s tím také související nemožnost opouštět katastr bydlisté, je velmi nepřijemnou restrikcí, ale připomenutí obětí nákazy koronaviru, kterých je 24667 za 365 dní v České republice je nepřehlédnutelnou tragickou skutečností. Nezbyvá než doufat, že proočkovanost populace, která se pomalu zvětšuje, pomůže zase vrátit celý svět do tzv. normálních časů kontaktů, cestování, poznávání.

První číslo Vlastivědného sborníku se k Vám dostává v čase, v kterém finišují práce na dostavbě východního ambitu, včetně freskové výmalby. Dokládají je i fotografie na následujících straně. Pro letošní rok je pečlivě připraven tradičně výstavní, koncertní a další program. Ovšem dané aktivity lze sledovat zatím jen z obrázků počítačů, prostřednictvím facebooku nebo muzejních webových stránek. Mnozí z Vás jste jistě postrehli, že tato virtuální, počítačová, oznamující tabule, také prošla bě-

hem roku 2020 zásadní modernizací. Změnou vizuálu, důslednějším zřehledněním, doplněním řady údajů, fotografií, nabídek. Stránky jsou naprogramované i pro platformu tzv. chytrých telefonů.

A co se můžete dočíst na následujících stránkách? V úvodu přinášíme vzpomínku na dvě důležité osobnosti - ze světa archeologie a archivnictví, dále z regionální historie (medailonem o fotografujícím učiteli Václavu Došlém). Dva texty ve čtvrtletníku pojednávají i o sportu. První je pohledem do historie fotbalu v Mladoticích, druhý o talentovaném hokejistovi Vilému Václavovi z Horní Brízy, jenž koncem 50. let zazářil i v dresu národní reprezentace. Čtení o transferech smírčího kříže u Hubenova je možnou metaforou složitosti poválečných a poúnorových dějin naší vlasti. Příspěvek „*Tři dopisy kralovického učitele Jana Dyky*“ úvodní číslo uzavírá.

S přáním všeho dobrého Vás zdraví
Vaše redakce

PŘEDPLATNÉ A OTEVÍRACÍ HODINY V KNIHOVNĚ

Vážený předplatiteli, dostává se vám do ruky první číslo Vlastivědného sborníku 2021. Cena sborníku na letošní rok zůstává stejná tj. 116,- Kč včetně poštovného. Platbu prosím uhradte na účet 0003234371 /0100 do 31. května 2021. Při platbě uvádějte vždy Váš variabilní symbol. Je napsán na štítku u adresy. Úhradu je také možné složit v pokladně muzea. Pokud se chcete stát novým abonentem, kontaktujte nás.

Knihovna muzea nepřestává po-

skytovat služby široké veřejnosti, byť omezené v rámci vládních opatření, která se často mění. Aktuální informace Vám rádi sdělíme telefonicky na číslech 373 396 410, 373 397 991 nebo e-mailem. Badatelům a čtenářům je k dispozici on-line katalog, který naleznete na našich webových stránkách www.marianskatynice.cz v sekci knihovna. V současném knižním fondu nabízíme čtenářům šestnáct tisíc titulů. Za rok 2020 přibylo 187 nových knih.

UDÁLOSTI OBRAZEM

1–4) Stavební činnost v dostavěném východním ambitu se během zimních měsíců soustředila především na dokončení interiéru kaple sv. Amádea, na štukovací práce, přípravu na freskovou výmalbu, napojení nového zdiva ke schodišti na kazatelnu v kostele i na úpravu terénu nádvoří. 5–6) V kostele je od konce března instalována výstava „Keramické inspirace IV“, díla studentů Středního odborného učiliště stavebního v Plzni / Horní Bříže.

■ Petr Menšík, Daniel Stráník

Významný badatel v oblasti archeologie, profesor Evžen Neustupný (*31. října 1933 až †14. ledna 2021), počátkem letošního roku zemřel.

V dobách našeho studia na plzeňské katedře archeologie ZČU nás nejvíce inspiroval svými znalostmi i profesionalitou přístupu. Dosud máme v paměti okamžiky ze zkouškového období. Tehdy jsme nejednou se zpocenými rukama a rozklepanými koleny čekali s ostatními, zda uspějeme. U pana profesora to nebývalo vždy pravidlem. Nemohlo za to jeho příjmení, požadoval vědomosti, přehled, preciznost přístupu.

Prof. PhDr., Evžen Neustupný, DrSc. (syn rovněž významného českého archeologa, plzeňského rodáka, Jiřího Neustupného /1905–1981/) absolvoval v roce 1957 studium prehistorie a egyptologie na Filosofické fakultě University Karlovy (promovaný historik), následně mezi roky 1957–1998 byl vědeckým pracovníkem v Archeologickém ústavu ČSAV (následně AV ČR) Praha, v roce 1966 obhájil titul PhDr. V letech 1990 až 1993 se stal ředitelem Archeologického ústavu v Praze, současně místopředsedou komory volených zástupců pracovišť ČSAV.

Pedagogicky působil na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně od roku 1996, o dva roky později habilitoval (titul docent), v roce 1998 se stal vedoucím, jím zakládané Katedry archeologie Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni. Pro-

Titul publikace.

fesorem byl jmenován v roce 2002. Jeho specializací bylo zejména období pozdní doby kamenné, věnoval se metodologickým a teoretickým otázkám archeologie, datovacím metodám, paleodemografií nebo prostorové archeologii a také teorii sídelních areálů. Byl jedním ze zakládajících členů Asociace evropských archeologů, v roce 2004 převzal cenu Neuron za přínos ve společenských vědách. I díky rodinným kořenům měl výrazný vztah k západním Čechám. Na univerzitě v Plzni za řadu let vychoval množství studentů, pokračovatelů invencí a zkušeností svého pedagoga. S regionem severního Plzeňska pana profesora spojovaly početné cesty k badatelským výzkumům, spolupráce s dalšími kolegy.

Jako absolvent ZČU v Plzni, už za-

městnán na pozici archeologa (Daniel Stráník) Muzea a galerie se-verního Plzeňska v Mariánské Týnici, jsem se s panem profesorem Neustupným setkal v roce 2011 na konferenci v Dalešicích. Stále oplýval

svým specifickým stylem humoru.

Smutná zpráva o jeho skonu nutně vyvolává vzpomínky. Byl, pro nás začínající, důležitým profesním vzorem. Čest jeho památce.

PhDr. VLADIMÍR BYSTRICKÝ (1934 – 2021)

■ Radovan Lovčí

Ve čtvrtek 11. února 2021 zemřel bývalý dlouholetý ředitel Státního oblastního archivu v Plzni PhDr. Vladimír Bystrický, CSc.

Narodil se 16. 1. 1934 v Jičíně. V dospělosti absolvoval studia historie na Filozofické fakultě v Praze (1952 až 1957). Už tehdy se projevil jako výborný student i badatel. Škola o něj jevila zájem též jako o svého budoucího pedagoga. Ale protože mu nemohla poskytnout byt a on potřeboval zajistit rodinu, nabízené místo přenechal svému kolegovi a spolužákovi Eduardu Maurovi, jehož jméno i odborné zásluhy jsou dnes v historické obci všeobecně známy.

Namísto univerzitní dráhy, kde se mohl plně a v bohaté míře realizovat jako pedagog, badatel i odborný spisovatel, dal dr. Bystrický kvůli rodině i později poskytnutému bytu přednost archivnímu uplatnění, nejprve na okresní úrovni ve Stříbře, posléze v Horšovském Týně, Klatovech a nakonec ve Státním oblastním archivu v Plzni. To znamenalo rezignovat na možnost širokého uplatnění, které skýtala univerzita, a své publikační a odborné zájmy přesunout především do sféry volnočasové, což je bohužel úděl mnoha písícih archivářů. Přesto nezůstal nečinný a jeho

odborné studie, které vytvářel na západě Čech, se těšily respektu i zájmu odborníků. Byly citovány dokonce ve vysokoškolských učebnicích.

I když dal najevo, že kariéra pro něho nehraje prvoradou roli, projevil se v praxi paradoxně jako schopný manažer, což jej v letech 1964–2003 v praxi vyneslo až do funkce vedoucího (1964–1966), respektive ředitele (1966–2003) Státního oblastního archivu v Plzni. Vedl jej rekordních 39 let. Zatímco na FF UK sám odmítl možnost výuky prakticky ještě jako mladík, na Plzeňsku – jak vždy s úsměvem dodával – si na stejnou příležitost musel vyčkat „hezkou řádku let“. Během ředitelské dráhy v SOA se nakonec stal také externím, a dlužno říci, u studentů oblíbeným a respektovaným pedagogem katedry historie plzeňské pedagogické fakulty, kde přednášel o pomocných vědách historických. Jeho znalosti byly hlubkové a uměl je dobře a systematicky podávat a tlumočit.

Svoji knižní i další publikační činnost nakonec směřoval do různých období, nejen do doby raného novověku. Věnoval se hospodářským a sociálním dějinám, historii cen a mezd, česko-německým vztahům, Plzeňsku a západním Čechám vů-

bec, zvláště pak svému zamilovanému Stríbrnu. Nejen pro dějiny severního Plzeňska je cenná autorova kniha „*Západní Čechy v husitských válkách*“, vydaná roku 2013 jihočeskou Veditou. Jako spoluautor se podílel také na různých kolektivních dílech, mj. na knize „*Dějiny západních Čech. Díl první. Od pravěku do poloviny 18. století*“ (vydalo nakladatelství Ševčík v roce 2004, vědeckým redaktorem díla byl profesor JanKumpera).

Poznal jsem se osobně s panem doktorem po skončení mých studií na FF UK, kdy jsem v podstatě řešil obdobnou praktickou i existenční volbu jako on. Taktéž jsem rezignoval na možnost univerzitního působení a vědecké práce v Praze, nejen kvůli extrémně drahému a pro naše příjmové kategorie těžko dostupnému bydlení, ale i kvůli příslibu být ná-pomocný rodině doma v kraji a vrátit jí poskytovanou podporu při studiích. To nás tehdy lidsky sblížilo a díky němu jsem také mohl, byť po

Vladimír Bystrický.

omezenou dobu, profesně působit v jím řízené instituci, nasbírat dílčí zkušenosti a v praxi se více „ponořit“ do dějin rodného Plzeňska. Budu na Vladimíra Bystrického vždy s úctou vzpomínat nejenom jako na kvalitního a zkušeného historika s vřelým vztahem k mladším kolegům, ale též jako na dobrého, laskavě jednajícího a přejícího člověka.

KDYŽ FOTOGRAFOVAL VÁCLAV DOŠLÝ

■ Radovan Lovčí

V roce 2019 vydalo město Plasy již v pořadí šestnáctou publikaci z řady *Tilia Plassensis* s názvem „*Václav Došlý, učitel a fotograf severního Plzeňska*“. Autorem bezmála čtyřicetistránkového díla s rozmanitým obrazovým doprovodem je plaský umělecký fotograf, publicista a místostarosta Plas ing. Ivo Kornatovský (* 26. 11. 1962). Ten se pokusil zmapovat dráhu lokálního fotografa, který zanechal zajímavou dokumen-

tační stopu spojenou především s naší částí Plzeňska.

Došlý byl původně prostějovským rodákem. Přišel na svět 12. 1. 1911 v moravském Prostějově v rodině účetního Václava Došlého a jeho choti Františky, rozené Janouchové. Rodina se vícekrát stěhovala. Došlý junior tak zahájil své školní krůčky ve Skokovicích u Nového Bydžova (v okrese Městec Králové), odkud pocházeli Janouchovi. V dalším škol-

Titul katalogu k výstavě.

ním roce se potom rodina přestěhovala do Doudlevec u Plzně za Václavovým stejnojmenným dědečkem Václavem Došlým. V letech 1922 až 29 studoval „Václav Došlý nejmladší“ na plzeňské státní reálce a v roce 1931 složil zkoušku dospělosti (maturitu) na učitelském ústavu v Plzni. Počínaje říjnem 1930 následně vystřídal řadu učitelských působišť, přičemž si postupně zvyšoval svoji kvalifikaci, až nakonec složil také zkoušky opravňující k výuce na školách měšťanských (které odpovídaly zhruba dnešnímu 2. stupni základních škol). Většina školních institucí, kde působil, byla spojena s Kralovicem, případně Rokycanskem. V roce 1937 zakotvil v Plasích, které se staly jeho úspěšnou a dlouholetou „štací“ a kde byl jako učitel činný až do roku 1953. V letech 1953 až 1971 učil v Kaznějově a po odchodu do penze vykonával po čtyři roky ještě alespoň práci suplujícího učitele na různých školách. Závěr života trávil se svou chotí v domově seniorů v Mirošově, kde skonal 22. 9. 2001 ve věku nedožitých 91 let.

Ačkoli byl příznivě hodnocen i jako

učitel, hlavní stopu zanechal především v oblasti fotografické tvorby, ať již rázu dokumentačního či uměleckého. V době protektorátní spolupvytvořil knihu „Plasy slovem i obrazem“, po osvobození fotografoval pobyt sovětských i amerických vojáků (poznal se osobně mimo jiné s gen. Pattonem, s nímž se nakrátko sprátelil), jeho foto nalezneme též v různých časopisech, např. ve „*Fotografickém obzoru*“ či západočeské „*Pravdě*“. Došlý kromě toho stál u pořádání řady výstav, propagoval fotografii a rovněž svému umění učil další následovníky.

Edice *Tilie* s pořadovým číslem 16 je zajímavým příspěvkem k místním dějinám, zároveň pobídkou, aby se cílem pozornosti na Plasku činných publicistů staly i další postavy spoje-

Václav Došlý (vlastní karikatura).

né s lokální či regionální uměleckou tvorbou. Plasy jsou v rámci severu Plzeňska čilou a aktivní obcí. I zmíněnou edici byla zpracována a vydána řada rozmanitých historických témat. Svého sepsání se dočkala dokonce speciální témata typu dějin místního včelařství či Sokola. Na druhé straně je ovšem také prav-

dou, že například období 1948 až 1989 zůstává i rekordních třicet dva let od „Sametové revoluce“ v místním měřítku kupodivu záležitostí stále komplexně nezpracovanou (necháme-li stranou dochované tendenční publikace z doby předlistopadové, jejichž „objektivitu“ však není nutné ob-
sáhle komentovat).

POČÁTKY FOTBALU V MLADOTICÍCH

■ Jiří Fák

Počátky mladotického fotbalu jsou zahaleny téměř neproniknutelným tajemstvím. Mladotičtí kronikáři se sice poměrně podrobně věnovali tělovýchovným organizacím Sokol a DTJ, ale o existenci a činnosti Sportovního klubu (dále jen SK) Mladotice, který zde minimálně od konce 20. let minulého století hrál fotbal, se vůbec nezmiňují. O jeho historii nás informují především občasně zprávy a zveřejňované výsledky ve sportovní rubrice novin Kralovický obzor. První informaci o existenci SK Mladotice ale najdeme v knize zápisů ze schůzí konkurenčního týmu AC Sparta Kralovice z roku 1928¹⁾, která tehdy Mladotice porazila 6:1. Podle přehledu zápasů Sparty uveřejněného na valné hromadě konané v roce 1929 se odehrál ještě odvetný zápas s výsledkem 3:3.

Informace o případné činnosti a herních aktivitách SK Mladotice v dalších dvou letech neznáme a teprve od roku 1931 je můžeme trochu podrobněji, ale nikoliv zcela kompletně, sledovat díky sportovní rubrice Kralovického obzoru. První uvedení zápas²⁾ vyhrál SK Mladotice

nad Spartou Kralovice B 4:2. Další zápas proti SK Plasy mladotičtí fotbalisté na domácím hřišti prohráli 1:3. V reportáži je zmíněna oboustranná ostrá hra a poznamenáno, že domácí soudce některé zákroky domácího týmu netrestal. Plasy byly po celý zápas v převaze a jen díky jejich nepřesné střelbě zápas neskončil větším brankovým rozdílem.

Z roku 1932 známe jediný údaj o sportovní aktivitě klubu, kdy SK Mladotice prohrál v Kralovicích s místním AC Sparta 1:6. V reportáži je uvedeno, že zápas byl ve 40. minutě ukončen pro prudký déšť, což zachránilo hosty od daleko větší porážky.

Na zápasy bohatší byl následující rok 1933. Hned ale v prvním uvedeném zápase SK Mladotice prohrál v Kralovicích s tamní Spartou poměrně vysoko 0:6. Reportér hlavní díl viny prohry svedl na špatného brankáře hostů.³⁾ Další zápas byl ale zřejmě v celé éře klubu jedním z nejemotivnějších. Utkání hrané v Plasích nebylo podle úředního hlášení rozhodčího dohráno, a to vinou Mladotice. Ovšem v reakci zástupce nebo

minimálně příznivce mladotického SK je uvedeno, že soudce až neuvěřitelně často přehlížel nedovolené zátky vůči hráčům hostů, jmenovitě pak proti Hubkovi, Prusíkovi a Vodičkovi a obecně kritizuje plaský SK za hru za hranicemi fair-play nejen v tomto zápase.⁴⁾ Z dalších utkání hraných v roce 1933 ještě zmiňme vítězství SK Mladotice nad Žihlí 2:1, které bylo komentováno jako překvapivé. Zasloužila se o něj hodně mladotická obrana – Staněk, Černý a Prusík, gól pak vstřelil Vodička a druhý v žihelské brance byl po Vodičkově trestném kopu vlastní.⁵⁾ Z roku 1934 opět známe jen jediný výsledek mladotických fotbalistů, kteří 20. května po oboustranně ostré hře zvítězili v Kaznějově 3:2 dvěma brankami Lukáše a jednou Sebránka.⁶⁾

V roce 1935 zavítal do Mladotic zřejmě nejslavnější soupeř v historii Sportovního klubu, a to Rapid Plzeň, s nímž domácí uhráli remízu 5:5.⁷⁾ Kromě odehrání několika dalších přátelských zápasů se SK Mladotice zúčastnil turnaje, který se hrál 25. srpna 1935 v Manětíně. Jeho pořadatelem bylo Sportovní sdružení (SS) Manětín a zúčastnily se jej kromě Mladotic a pořadatele týmy Nečtiny a Trnové. Hrál se 2 x 15 minut s těmito výsledky:

Mladotice – Nečtiny 1:1

Manětín – Trnová 2:1

Manětín – Nečtiny 0:0

Mladotice – Manětín 4:1

Trnová – Nečtiny 2:2

Další výsledky v tisku zveřejněny nejsou, až potom konečná tabulka, kdy SK Mladotice obsadil první

místo s pěti body a skórem 9:3, druhé Nečtiny 3b 3:3, třetí Manětín 3b 3:5 a Trnová 1b 4:8. V neděli se hrály konečné zápasy a ve finále SK Mladotice porazil DSV Nečtiny 3:2. V reportáži je poznamenáno, že to byl ostře hraný zápas a Mladotice rozhodly lepší přízemní hrou, přičemž dva góly vsítil Mezihorák a jeden Sebránek. SK Mladotice získal pohár a odměnu 100 korun, což byl první velký úspěch v historii mladotického fotbalu.⁸⁾

V letech 1935–1936 se hrála na Kralovicku první soutěž „ligového charakteru“ nazvaná Pohár Kralovicka. Podle původních propozic měla mít tři části, a to podzim 1935, jaro 1936 a podzim 1936 hrané dvoukolově systémem každý s každým. V roce 1935 se jí zúčastnily týmy AC Sparta Kralovice, SK Plasy, SK Čistá, SK Kozlany a SK Kočín. Na jaře 1936 se do poháru zapojil i SK Mladotice. První zápas sehrál proti Spartě Kralovice a vstup mladotického týmu do soutěže byl neslavný, protože prohrál 2:13. V dalším zápase na domácím hřišti přivítal SK Kozlany, ale znovu prohrál tentokrát 5:7, přičemž za domácí stříleli góly Kůsa 3, Hausner a Urban.⁹⁾ Chuť si mladotičtí fotbalisté spravili až v zápase proti SK Střela Kočín, který vyhráli 10:1. V reportáži je výsledek komentován jako překvapení a doplněno, že domácí SK Mladotice měl nad neúplným soupeřem územní převahu a zápas byl ukončen pro déšť o deset minut dříve.¹⁰⁾ Výsledky dalších dvou zápasů proti SK Plasy a SK Čistá v novinách uvedeny nejsou, a tak známe až výsledek odvety proti

Spartě Kralovice, kterou SK Mladotice prohrál 4:7. V reportáži je konstatováno, že se hrálo na nerovném a po májovém dešti kluzkém terénu, takže o nějaké kontrole míče nebylo možno mluvit.¹¹⁾ To je také bohužel poslední údaj o účinkování SK Mladotice v Poháru Kralovicka. Výsledky dalších utkání již v novinách zveřejněny nejsou, stejně jako nenajdeme konečnou tabulku, jen informaci, že vítězem se stala Sparta Kralovice. Třetím dějstvím poháru byl jen jednorázový turnaj hraný v Kralovicích, kterého se ale SK Mladotice již nezúčastnil.

O činnosti klubu v dalších dvou letech opět chybějí zprávy. V Kralovickém obzoru žádné výsledky zápasů, které by SK Mladotice hrál, nenacházíme. Nedomnívám se ovšem, že by tým vůbec nehrál, protože údaje ve sportovní rubrice jsou z těchto let nedostatečně obecně. Je nutné ale

vzít v úvahu, že v těchto letech i díky politické situaci zájem o fotbal na Kralovicku byl menší než v předchozí době.

Další informace o sportovních výsledcích tak známe až z roku 1939. Tehdy se SK Mladotice střetl dvakrát s kralovickou Spartou, resp. jejich B-týmem. První zápas v Mladotících skončil remízou 3:3 a ve druhém v Kralovicích vyhráli hosté 4:1.

V roce 1939 se klub znovu zúčastnil fotbalového turnaje v Manětíně, kde hrál ještě SK Plasy, SK Kaznějov a SK Mrtník, které se spolu s Manětínem utkaly v jedné skupině, kterou vyhrál SK Plasy. Olympie Kozlany, SK Plasy II a SK Mladotice hrály druhou skupinu, v níž zvítězil mladotický tým. Ve finále pak brankou Sebránka v nastaveném čase porazil SK Plasy 1:0 a manětínský turnaj, stejně jako v roce 1935 vyhrál.¹²⁾ Po turnaji pak tým hostoval v Kozlanech, kde

*Kralovice – Sparta Kralovice a SK Mladotice před zápasem, 1940
(obrazová kronika A.C.Sparty v Kralovicích).*

prohrál 3:6 a to je také poslední výsledek SK Mladotice, který v Kralovickém obzoru nacházíme.

V roce 1939 byl sice v rámci zápa- dočeské fotbalové župy ustaven kra- lovický okrsek, ale fotbalisté Mlado- tic se soutěží nezúčastnili. Při pří- pravném jednání byl sice zástupce mladotického klubu přítomen (Mla- dotice spolu s Čistou, Kožlany, Plasy, Manětínem a Mrtníkem v župě neby- ly organizovány, na rozdíl od Sparty Kralovice, SK Kaznějov a SK Trno- vá) a stejně jako jeho kolegové z Čis- té a Mrtníka si stěžoval na přístup mladotické obce v otázce hřiště. Přesto bylo dohodnuto, že neorgani- zované kluby vstoupí do župy a začne se hrát mistrovství kralovického okrsku, tedy soutěž na úrovni dneš- ního okresního přeboru. Jenže tato idea byla jedna věc a realita druhá, takže se mistrovství začalo hrát až

v roce 1940 a jen za účasti Čisté, Kralovic, Kaznějova, Kožlan, Plas, Trnové a Manětína. Z přelomu třicá- tých a čtyřicátých let 20. století po- chází také nám jediná známá foto- grafie fotbalistů mladotického klubu, která je nejspíš posledním dokladem o jeho existenci.¹³⁾

SK Mladotice na počátku 40. let 20. století buď výrazně utlumil svoji činnost, nebo dokonce zanikl. Když se totiž v roce 1942 losovala třetí se- zóna mistrovství kralovického okr- sku, již byly v župě v podstatě re- gistrovány všechny kluby Kralovicka (mj. Horní Hradiště a Potvorov), ale SK Mladotice mezi nimi nebyl. Na počáteční éru mladotického fotbalu tak navázal až po letech tým Sokola Mladotice založený v roce 1966, kdy bylo také otevřeno nové sportovní hřiště Na Vrchovnici, ale to už je jiná historie.

Poznámky:

- 1) Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích, fond Sparta – atletický klub Kralovice (1923–1943), Kniha zápisů výborových a členských schůzí.
- 2) Kralovický obzor 1931/37.
- 3) Kralovický obzor 1933/19.
- 4) Kralovický obzor 1933/23.
- 5) Kralovický obzor 1933/43.
- 6) Kralovický obzor 1934/21.
- 7) Kralovický obzor 1935/23.
- 8) Kralovický obzor 1935/35.
- 9) Kralovický obzor 1936/15.
- 10) Kralovický obzor 1936/17.
- 11) Kralovický obzor 1936/21.
- 12) Kralovický obzor 1939/30.
- 13) Archiv TJ Sokol Kralovice. Obrazová kronika A. C. Sparty v Kralovi- cích. Společná fotografie Sparty Kralovice – B týmu a SK Mladotice. Podle uvedených údajů pochází z roku 1940, ale doklady o vzájemném zápase těchto týmů pocházejí jen z roku 1939. Nelze spolehlivě rozhodnout, zda je chyba v dataci fotografie nebo nemáme kompletní data o zápasech.

VILÉM VÁCLAV, MEDAILON HOKEJISTY

■ Ladislav Čása

Hornobřížská tělovýchova a sport, organizovaná nebo spontánní, má více než stoletou tradici. O rozvoj a úroveň se zasloužili všichni ti, pro které se nejrůznější pohybové aktivity staly potřebou, smysluplným naplněním volného času.

Vilém Václav, vrcholový sportovec, který by v polovině prosince minulého roku oslavil 95. narozeniny, zůstává hornobřížskou sportovní legendou. Vždyť „Vilda“, jak mu tady všichni důvěrně říkali, byl prvním „hornobřížákem“, který se zasloužil o to, že historicky první medaile z mistrovství světa a Evropy zavítaly také do Horní Bříže.

Vilém Václav v dresu.

Dne 16. prosince 1925 se v rodině výpravčího státních drah, p. Václava v Tepličce u Karlových Varů radovali z dalšího, už jedenáctého přírůstku. Ke čtyřem děvčatům přibyl nejmladší ze sedmi kluků – malý Vilík. Za kmotra mu byl symbolicky, jak bylo tehdy zvykem při narození sedmého syna do rodiny, sám prezident T. G. Masaryk s vkladní knížkou na sto korun. Neuplynul ani rok, hlavu rodiny povýšili na vrchního oficiála a početná rodina se stěhovala na severní Plzeňsko, do Horní Bříže.

Prohánět se po rybníčku u fabriky na bruslích, puk s klackem v ruce, to byla ve Vilíkově dětství ohromná záliba. Nikoho příliš nepřekvapilo, když jej bratr Rudla přivedl v roce 1932 jako devítiletého do žakovského družstva nově založeného hokejového klubu.

Vildova bruslařská technika a práce s holí svěřily, že sudičky chlapi nadělily do života mimořádný sportovní talent. Už v patnácti letech jej přizvali hrát s dospělými za první mužstvo. V dorosteneckém věku už patřil k nejlepším v kraji.

Přišla a skončila vojenská služba a k nelibosti místních hokejistů se v Horní Bříže objevili „lanáři“ plzeňského hokeje. Vilda v roce 1951 svolil k přestupu do tamního hokejového Spartaku, kde hrál dlouhých dvanáct let (do roku 1963).

Vrcholový sport v té době vypadal podstatně jinak než dnes. Hráči byli „amatéři“, měli svá zaměstnání, ráno chodili do práce. Vilda se vyučil

kovomodelářem v plzeňské Škodovce a zde se také touto profesí živil. Čtyři dny v týdnu vyrážel brzy ráno vlakem z Břízy do Plzně, aby od pěti hodin stihl ranní dvouhodinový trénink. Pak do práce. Odpoledne vlakem na chvilku domů, ve tři čtvrtě na pět večer znovu vlakem na trénink nebo na zápas. Domů návrat až kolem půlnoci. Počáteční finanční odměna za zápas činila 50 Kč, za remízu 90 Kč, za výhru pak 180 korun. Až později vydělávali hráči 1200 až 1500 korun měsíčně.

V sobotu 3. listopadu 1951 byl otevřen v Plzni–Doudlevcích zimní stadion s umělým ledem. Ovšem v „obležení“ armádou. Vojáci sem pouštěli jen bydlící okolo stadionu a 9000 šťastných majitelů vstupenek na premiéru hokejistů Spartaku v nejvyšší ligové soutěži. Plzeň se totiž v předchozí sezóně probíjela mezi československou hokejovou elitu, jež byla rozdělena do 3 skupin. Soupeřem Spartaku byly České Budějovice, Chomutov, Karlovy Vary, Kladno a Sparta. Sportovní komentátor těsně před zápasem se Slavii Karlovy Vary oznamoval na stadionu sestavu: „... v druhé útočné řadě vedle Čechury a Lišky nastupuje nováček na postu levého křídla, šestadvacetiletý odchovanec hornobřízského hokeje, Vilém Václav s číslem 12.“ Plzeň, také zásluhou Vildy, který dal v zápase svůj první ligový gól, porazila Karlovy Vary 6:2. V hokejové sezóně 1955–1956 trenéři zařadili Vildu do první útočné formace spolu s Vinšem a Šaškem. Ta se rázem stala postrachem všech ligových gólmánů.

Plzeňská trojka Václav, Vinš a Šašek na karikatuře K. Kotrby v dobovém tisku.

V následující sezóně se na přelomu února a března 1957 konalo hokejové Mistrovství světa v Moskvě. S nominací „národáku“ nastaly trenérům starosti. Některá zvučná jména z reprezentace vypadla. Trenérský tým usoudil, že bude dobré zařadit do reprezentace celou první útočnou řadu z plzeňského Spartaku: Václav – Vinš – Šašek plus obránce Sventka. Historicky první plzeňští hokejisté, kteří oblékli čs. reprezentační dres. Mistrovství světa se zúčastnilo osm družstev. Spolu s naší reprezentací mužstva Finska, Japonska, Německé demokratické republiky, Polska, Rakouska, Švédska a pořádajícího Sovětského svazu. Zápasy se těšily obrovské návštěvnosti. Na utkání našich se SSSR přišlo 40000 diváků. Vilém Václav byl na šampionátu poprvé. Už měl „Kristova léta“, byl ženatý, s manželkou Jiřinou si užívali radostí z dcerky Libušky, které tehdy bylo rok a půl.

„Byl jsem nováčkem i starcem. V prvním zápase s Rakouskem jsem si narazil koleno. Měl jsem ho jednou tak veliký, ale hrál jsem pořád. Se Švédskem jsme prohrávali 1:0. Já byl sám před brankářem Švédů, brána

prázdná... Jenom obránce Larsson ležel napůl v brance. Vystřelil jsem přesně do středu. On vyskočil, dostal puk zezadu do hlavy a ten se odrazil přes branku do hlediště... Larsson měl asi pětcentimetrovou tržnou ránu, ale gól nebyl. A my potom prohráli 2:0. Se Sověty jsme hráli 2:2.“ Mistry světa pro rok 1957 se v Moskvě stali Švédové, druhý byl Sovětský svaz, naši si přivezli bronzové medaile.

Šampionát byl poznamenán vedle neúčasti Kanady a USA také kvalitou ledu. Kromě zápasů v kryté hale v Lužnicích, se totiž hrálo i na otevřených kluzištích. Padal-li sníh, byla ledová plocha v několika minutách pokryta vysokou vrstvou sněhu, která nevyhovovala rychlým družstvům. Ovlivňovala přesnost přihrávek a také střelbu. Některé zápasy se hrály i za desetistupňového mrazu. Novináři psali, že soutěž díky těmto skutečnostem nebyla příliš regulérní. Za československou reprezentaci Vilda odehrál sedm zápasů a nastřílel sedm branek. V každém ročníku ligy pod třicet vstřelených gólů nešel. Patřil vždy mezi nejlepší tři střelce plzeňského mužstva v sezóně.

„Za svá nejúspěšnější léta považuji zápasy v národní reprezentaci. V týmu Spartaku sezóny 1955–1959 jsme byli v lize dvakrát na druhém místě

a jedenkrát třetí. Hráli jsme o mistrovský titul v Praze s Kladnem, ale prohráli jsme o branku,“ vzpomínal Václav.

Barvy Spartaku a posléze Škodovky hájil třináct sezon až do osmatřiceti let, kdy se s prvoligovou ledovou plochou rozloučil. Od svého příchodu do mužstva se postupně stal jednou z jeho vedoucích osobností. Vedle „dvanáctky“ na zádech a kapitánské pásky na rukávu jej zdobila především bojovnost, obětavost a skromnost. V létě měnil hokejový dres za fotbalový, byl výborným fotbalistou. Po skončení v lize hrál dalších šest let za místní hokejový oddíl jako hrající trenér. Přivedl jej k titulu v krajské hokejové soutěži.

V úctyhodných pětáctyřiceti letech se s aktivním sportem rozloučil. Vystudoval dálkově průmyslovku a nastoupil jako mistr odborného výcviku ve zdejších středním odborném učilišti. Trénoval dorost, zavítal radou i mezi žáky. Odchoval řadu výborných hokejistů i fotbalistů, kteří se dokázali uplatnit i mezi dorostenci v týmech plzeňské Škodovky.

Jeho sportovní a trenérské krédo bylo: *„Každý mladý člověk by měl trénovat poctivě. Když chce něco dokázat, musí se oboru plně věnovat. Jakmile lajdačí, může mít talent sebevětší a nikdy z něj nic nebude.“*

Prameny:

Rodinný archiv Viléma Václava.

Bláha, Zdeněk: Bejvávalo v Horní Bříze, Plzeň: NAVA, 2020.

Z historie hokejové ligy, oddíl ledního hokeje TJ Škoda Plzeň, 1985.

Neuměl nic ošidit, (ze), PRAVDA, 25. března 1972.

SMÍRČÍ KŘÍŽ U HUBENOVA ZTRACENÝ A NALEZENÝ

■ Pavel Kodera

„Vypráví se, že se tam jeden forman utopil, když zaklel, jedá přes toto místo. Byli prý dva. Ten prvý, chystaje se přejet přes toto nebezpečné místo pravil: „Tak s Pánem Bohem“ – a přejel. Ten druhý, vida, že prvý šťastně s jeho vozem přejel na druhou stranu, byl příliš kurážný a ve svém furiantství zvolal: „Jaképak spánembohem, raději – sakra křicifix aleluja!“, práskl do koní, a když přijel na nejnebezpečnější místo bažiny, propadl se do ní utonuv i s koňmi.“ Tento mravoučný příběh s apelem na dodržování druhého příkázání Desatera připsal ke kresbě kříže u Hubenova malíř a badatel Karel Šrámek v roce 1945.¹⁾ Jiné tradované verze pověsti kopírují tragický motiv „zmařené svatby“, který se v souvislosti s kamennými kříži objevuje poměrně často: ze svatebního kočáru vypadl zákolník, kočár se převrátil a svatebčané zahynuli;²⁾ případně ve variantě, která více zohledňuje místní polohu kříže, se od křiku rozjařených svatebčanů splášili koně a sjeli do podmočené louky, kde vůz zapadl a nevěsta se ženichem v bažině utonuli.³⁾ Co se zde v mokřinaté louce na poloviční cestě mezi Hubenovem a Zahrádkou, poblíž vsi Mostice, skutečně stalo a co naše předky přimělo umístit zde nevelký kamenný křížek, se dnes již s jistotou nedozvíme. Možná je to skutečně svědek tragické dopravní nehody, předchůdce dnešních pomníčků lemujících nebezpečné úseky soudobých silnic.⁴⁾ Podle jeho typu lze však usu-

Karel Šrámek: Hubenov u Horní Bělé, křížový kámen (akvarel, fond ZČM-NMP 38901).

zovat, že se spíše jedná o kříž smírčí, postavený na místě spáchaného zločinu, a to nejčastěji pachatelem vraždy jako symbol pokání i jako důkaz vyrovnání se světskou spravedlností a s příbuznými obětí.⁵⁾ Vzhledem k situování kříže na hranici dnešních katastrálních území, která v minulosti tvořila i hranici panství, byl kříž jistě využíván rovněž jako hraniční orientační bod, byť to jeho původním posláním patrně nebylo a není to ani historickými prameny doložitelné.⁶⁾

O nejstarší minulosti této kamenné památky můžeme tedy jen odborně spekulovat nebo romanticky snít, i její historie zcela nedávná však stojí za pozornost. Podle nejstaršího po-

pisu z roku 1945 se kříž nacházel asi 15 kroků vpravo od silnice v bažinaté louce za cestou.⁷⁾ Evidenční karta nemovité kulturní památky z roku 1970 objekt popisuje jako „malý [...] kříž o rozměrech 60x60x25 cm se zužujícím se svislým ramenem ke křížení, kde je malý basreliefový kříž v kruhu, konce ramen zaobleny. Kříž nakloněn a zcela skryt ve vysoké trávě. Umístění: vlevo při silnici od Zahradky, asi 1500 m před obcí⁸⁾ v rákosové trávě asi 15 m v louce. Časové určení: asi z 16. století. Stav zachování: nutno kříž narovnat a traviny vysekat.“⁴⁰⁾ Umístění se tedy shoduje s poválečným popisem z pera Karla Šrámka. V následujících letech byl však kříž ze svého místa vyjmut a přesunut k silnici. Důvodem údajně byla snaha ochránit kříž před po-

škozením při melioračních pracích, které zde probíhaly počátkem 70. let. Když byl v roce 1983 prováděn popis pro evidenci vedenou Společností pro výzkum kamenných křížů při muzeu v Aši, byl kříž již nalezen „vpravo za příkopem silnice do Zahradky, u topolu před zatáčkou.“ V rejstříkové tabulce je následně připsána poznámka: „Při kontrole 22. 9. 1986 nenalezen!“⁴⁰⁾ Od tohoto momentu byl kříž považován za nezvěstný.¹¹⁾ Nechvalná éra krádeží drobných památek nastala až v 90. letech, proto se v podmočené louce různí badatelé neúspěšně pokoušeli hledat alespoň části kříže – s předpokladem, že možná byl poničen při polních pracích.

Počátkem léta 2012 starostu obce Horní Bělá, pod jejíž obecní úřad ves

Smírčí kříž v obci Kacanovy 5. 7. 2012 (vlevo) a jeho nové osazení v Hubenově 15. 11. 2018 (foto J. Kalous a P. Kodera).

Hubenov spadá, telefonicky kontaktovala jakási paní s informací, že na svém pozemku má smírčí kříž, který údajně pochází od vsi Hubenov. Pokud obec skutečně takovou památku postrádá, ona ji nabízí ke vrácení. Kříž je prý uložen v obci Kacanovy, poblíž Turnova. Následným nahlédnutím do internetové databáze smírčích křížů bylo zjištěno, že postrádaný objekt byl nedávno na soukromé zahradě v Kacanovech již badateli objeven a vyfotografován¹²⁾ a že se jedná skutečně o památku, jejíž správné místo je za vsí Hubenov. Začátkem července 2012 se proto do Kacanov v Českém ráji vydal hornobělský zastupitel Jan Kalous. Paní Alena Hessová, na jejíž zahradě byl kříž umístěn, jeho novodobou historií v rozhovoru částečně objasnila: V polovině 80. let 20. století kříž do Kacanov prý přivezl její přítel princ Croÿ.

Alexis Prinz von Croÿ (*1910–†2002) byl posledním šlechtickým majitelem zámku ve Slabcích na Rakovnicku. Za mobilizace roku 1938 dobrovolně nabídl své služby Československé armádě a po celou válku pomáhal místním a chránil je před okupantskými orgány. Bezprostředně po skončení války proto revoluční národní výbor potvrdil, že Alexis Croÿ „*byl jak před válkou, tak hlavně během války nápomocen zdejšímu českému občanstvu*“.¹³⁾ Když však o několik měsíců později vstoupily v platnost Benešovy dekrety, zejména ten „o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel“, začalo se ve Slabcích jednat

o velmi lukrativní konfiskát. Nově ustanovený místní národní výbor s vlivným zastoupením komunistů konfiskaci majetku a vysídlení rodiny Croÿ prosadil, a to i přes nesouhlasné stanovisko okresního národního výboru, a dokonce i ministerstva vnitř.¹⁴⁾ Rodina byla ve své domovské obci vystavena řadě příkoří a na podzim 1945 „odsunuta“ do Německa. Poblíž Pasova se počátkem 50. let princ Alexisovi podařilo získat renesanční zámek v Aicha vorm Wald.¹⁵⁾ Zejména v průběhu 80. let často zajížděl do Československa, kde pobýval především u rodově spřízněných Lobkowiczů v Křimicích.¹⁶⁾ Zajímal se mj. o drobné památky, a to zejména na rodném Slabecku, ale i jinde v západních Čechách. Sám ovšem neřídil a ani neměl auto – na jeho cestách jej proto vozili a doprovázeli přátelé, nejčastěji prý právě Alena Hessová.¹⁷⁾ Dle jejího sdělení Alexis Croÿ při jedné své cestě Plzeňskem nalezl kříž v příkopu u obce Hubenov a v obavě, že bude při údržbě příkopů zničen nebo poškozen, jej naložil do auta a převezl do Kacanov (v dnešním Libereckém kraji). Tam ho předal paní Hessové do opatrování, aby nedošel k úhoni.¹⁸⁾ Vzhledem k osobnosti Alexise Croÿ se bezpochyby nejednalo o záměrnou krádež, ale o dobře míněnou snahu o záchranu památky, byť způsob jejího provedení rozhodně šťastný nebyl.¹⁹⁾

Alena Hessová, rozená Walterová (*1945 – †2012) působila ve druhé polovině 60. a v první polovině 70. let jako divadelní, filmová a televizní herečka.²⁰⁾ V letech osmdesátých pak

obchodovala se starožitnostmi v Praze. V této době se přátelila s princem Alexisem. V roce 2012 se při vědomí vážné nemoci snažila „své věci“ uspořádat a kříž, který na její zahradu nepatřil, proto obci sama nabídla.

Po převozu kříže zpět do Hubenova, kde byl dočasně uložen na zahradě autora této stati, nastala diskuse o jeho vhodném novém umístění. Zkušenost poměrně snadné manipulace s drobným kamenným objektem byla výmluvným argumentem k zajištění bezpečnosti památky a hovořila spíše pro její umístění v intravilánu obce, kde by byl více pod kontrolou. V úvaze proto byla možnost umístění kříže do hráze rybníka na hubenovské návsi. Památky podobného charakteru je však jednoznačně žádoucí chránit tam, kde byly původně usazeny a kde jsou svědky příběhů, které sice dnes již povětšinou neznáme, ale které jsou s těmito místy přesto spjaty. Podmočená louka, která v posledních desetiletích není obhospodařována a zarůstá křovinami, se však pro umístění drobné památky jako optimální také nejevila. Na základě místního šetření bylo proto rozhodnuto umístit památku v bezprostřední blízkosti jejího původního stanoviště, na obecních pozemcích poblíž silnice a křižovatky cest.²¹⁾

Adjustace kříže byla provedena na základě návrhu kameníka Bartoloměje Šterby mladšího. Jelikož se jedná o objekt relativně malý, který byl původně do země zasazen jen velmi mělce (cca 20 cm), bylo nutné jej zajistit proti záměrné manipulaci a zcizení, ale i zabezpečit proti vy-

vrácení při neopatrném pohybu v jeho blízkosti. Zalití do betonového základu stejně jako adjustace pomocí vsazených kovových čepů nepripadaly do úvahy – středověkou památku by takový zásah trvale poškodil. Byl proto vytvořen betonový fundament, do jehož horní části byl spodek kříže vytvarován (otisknut), ale od cementové směsi oddělen separační textilní vrstvou. Souběžně byly do čerstvého betonu zapuštěny nerezové kovové úchyty – jakési dlouhé ploché kramle či spony, jimiž je spodní část kříže fixována k fundamentu, pohledově však uplatněny nejsou. Betonový základ byl umístěn do nezámrzné hloubky a jeho horní část zasypana zeminou. Před adjustací byl kámen očištěn a ošetřen podle restaurátorského záměru MgA. Markéty Kynclové.²²⁾ Na místo byla památka osazena Bartolomějem Šterbou ml. dne 15. listopadu 2018. Restaurování i znovuosazení kříže finančně zajistila obec Horní Bělá, za vstřícnost a ochotu náležitě poděkovaní starostovi Ing. Radku Pešíkovi, za spolupráci při převozu kříže i při jeho obnově patří dík zastupiteli Janu Kalousovi.

Byť se jedná o památku „drobnou“ nejen typologicky, jejím umístěním se dříve „hluchý“ prostor v blízkosti silnice významně zkultivoval i zatráktivnil, a možná také trochu „zduchovnil“. To je ostatně přínosem většiny drobných památek, a i proto má smysl o ně pečovat.

Poznámky:

- 1) K. Šrámek, Kresby smírčích křížů – sbírka výtvarného umění Muzea Aš, pol. 161. Citováno podle databáze smírčích křížů:
http://smircikrize.euweb.cz/Ceska_Republika/Plzen_sever/Hubenov.html
[cit. 30. 1. 2021].
- 2) I. Bukačová – J. Fák, Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízka, Mariánská Týnice 2009, s. 90.
- 3) J. Nacházel, Nejstarší hraniční a pamětní kameny v okrese Plzeň–sever a sousedství, s. 29, rukopis z r. 1974 uložen v Muzeu a galerii sev. Plzeňska v Mariánské Týnici. K dalším variantám pověsti výše citovaný K. Šrámek dodává, že „*se vypráví, že jsou tam pochováni vojáci, dále jiná verze tvrdí, že prý jednou celý svatební průvod na voze jedoucí se tam utopil v bažině*“.
- 4) Do provedení meliorace byla zdejší mokřina prý značně hluboká a při obhospodařování musel sekáč opatrně našlapovat pouze na travnaté „bochniky“. Podle místních pamětníků jedna z hubenovských sousedek při sklizení sena na těžce louce, jen o něco dále k lesu, zapadla do bažiny téměř po pás a bez cizí pomoci se z ní nedostala. (Vyprávěla paní Eliška Knechtová z Hubenova, 02/2021.)
- 5) K tomu např. V. Urfus, J. Vít, S. Wieser, Kamenné kříže Čech a Moravy, Praha 1997 a 2001 – úvodní kapitoly; tam i další literatura k tématu.
- 6) V novověkých mapách (domikálních, katastrálních i vojenských) jako hraničník kříž zakreslen není. J. Nacházel jej považuje za tzv. celní kříž, tedy „kombinovaný mezník a celní kámen“. S odkazem na německého badatele Fr. Blöchla (Von alten Steinkreuzen und Kreuzsteinen, Plzeň 1936) interpretuje reliéfní kříž v kole jako loukotě vozového kola, a tudíž jako jakousi „dopravní značku“ související s výběrem cla, resp. v daném případě asi spíše mýta (J. Nacházel, Nejstarší ... kameny, s. 40). Ikonografická interpretace kříže v kruhu však může být značně široká a její ztotožnění s vozovým kolem příliš pravděpodobné není (srov. německý web o kamenných křížích www.suehnekreuz.de/ikono/krel01.html [cit. 31.1.2021]).
- 7) Šrámek, Kresby (cit. výše). – J. Nacházel v r. 1974 kříž situoval „západně od Hubenova, v louce při severní straně silnice“ (J. Nacházel, cit. výše). – Podle pamětníků se kříž nacházel v dnes zarůstající mokřině za odbočkou cesty k lesu (přibližné souřadnice GPS: N 49°53.224', E 13°13.502'); poblíž kříže prý v louce byla studánka.
- 8) Jedná se evidentně o mylný údaj, který neodpovídá ani zakreslu v mapě ani ostatním popisům, včetně vyznačení kříže na turistické mapě KČT č. 21 – Plzeňsko z roku 1985. Chyba patrně vznikla při zpracování zápisu nesprávnou identifikací odbočky polní cesty, jakožto orientačního bodu na mapě. Chybně je v památkové kartě rovněž uveden materiál kříže, který je charakterizován jako „žulový“, ve skutečnosti se ale jedná o hrubozrnný pískovec.
- 9) Kříž je památkově chráněn od roku 1958 a má rejstříkové číslo ÚSKP

46155/4-4217. Až do prověrky památkových objektů 30. 11. 1987 byl však evidován pod rej. číslem 1234 společně s druhým smírčím křížem umístěným v intravilánu obce Hubenov. Srov. evidenční karta památky uložená na NPÚ ÚOP Plzeň a <https://www.pamatkovykatalog.cz/pravni-ochrana/smirci-kriz-160207> [cit. 30. 1. 2021].

10) Zápis provedl Tomáš Karel. Kopie strojopisného rejstříku (pořízená v r. 1992) je v archivu autora.

11) Tak je zanesen i v soupisové publikaci V. Urfus, J. Vít, S. Wieser, Kamenné kříže, s. 242. U popisu kříže je uveden zavádějící údaj o jeho poškození, tedy že je „pod rameny uražen, ale volně stojí na základně“. Jedná se o omyl vzniklý patrně nepřesnou interpretací popisu T. Karla, který do evidence v r. 1983 uvedl: „Spodek kříže uražen, volně postaven, ohrožen polní prací.“ Poškození kříže skutečně spočívá v uražení levé spodní rozšířené části dřívku. Zbývající části popisu („volně postaven“, „ohrožen“) se ovšem vztahovaly již k celému objektu (nikoliv k jeho poškození).

12) Databáze smírčích křížů:

http://smircikrize.euweb.cz/Ceska_Republika/Plzen_sever/Hubenov.html [cit. 31.1.2021]. Fotografie byly pořízeny v dubnu 2010 a do databáze poskytnuty Františkem Mikulem.

13) R. Hartl, Král pěvců Karel Burian a dalších 80 historických osobností městysů a obcí mikroregionu Balkán, Slabce 2013 (kapitola „Alexis princ z Croÿ“), text dostupný on-line:

<https://www.rousinovurakovnika.cz/osobnosti/alexis-princ-z-cro%C3%BF/> [cit. 31.1.2021].

14) M. Hartlová, Zasluky Alexise von Croÿ byly konečně veřejně uznány, Raport.cz – týdeník pro Rakovnicko a Novostrašecko (4. 8. 2016), dostupné on-line: <http://raport.cz/publicistika/2016-27-zasluky-alexise/2016-08-04> [cit. 31.1.2021].

15) Srov. úmrtní oznámení Alexise von Croÿ. Podrobnější údaje k zámku s uvedením vlastnictví A. von Croÿ lze nalézt v on-line zdrojích, např.:

https://de.wikipedia.org/wiki/Schloss_Aicha_vorm_Wald [cit. 31.1.2021].

16) S. Wieser, Proč zmizel a znovu byl nalezen smírčí kříž od Hubenova?, in: Sborník Společnosti pro výzkum kamenných křížů. Aš (2013), s. 149–156.

17) Tamtéž.

18) Paní Hessová se této cesty nezúčastnila, protože dle vlastního sdělení měla pouze informaci, že kříž pochází od obce Hubenov; že se jedná o ves u Horní Bělé v západních Čechách, ovšem nevěděla. Proto když se rozhodla kříž vrátit, nabízela ho nejprve obecním úřadům obcí se stejným jménem.

19) O hlubokém badatelském zájmu A. Croÿ o drobné památky, zejména o smírčí kříže, se podrobně ve svých statích zmiňuje S. Wieser (kromě výše citovaného článku viz také S. Wieser, Vzpomínka na pana prince Alexise

z Croy a "Poklad vévody Jindřicha", in: XII. Historický seminář Karla Nejdla: sborník přednášek, Karlovy Vary, 2003, s. 54–57).

20) K jejím výrazným filmovým rolím patřilo např. ztvárnění nevěsty Blaženky v „trezorové“ komedii „Svatba jako řemen“ (1967). Životopisné údaje A. Hessové lze nalézt ve filmových databázích – viz např.

<https://www.fdb.cz/lidi/34411-alena-hessova.html> nebo

<https://www.csfd.cz/tvurce/85734-alena-hesova/> [cit. 31. 1. 2021].

21) Místní šetření za přítomnosti zástupců památkové péče i obce proběhlo 6. 11. 2016. – Nové stanoviště kříže bylo dohodnuto 850 m za obcí Hubenov směrem na ves Zahrádka, vpravo u odbočky polní cesty, asi 50 m od historické polohy v bažinaté louce. GPS: N 49°53.215', E 13°13.545'.

22) Došlo k vyčištění povrchu kříže od usazených nečistot, mikrovegetace a oxidačních krust. Při čištění byl používán parní čistič a jemné rýžové kartáče. Nebyly používány žádné agresivní čisticí chemické prostředky, které by mohly kamenný materiál poškodit. Po odstranění mikrovegetace byl povrch kamene opatřen biocidním prostředkem s preventivní ochranou. K tomu podrobněji: B. Šterba ml., M. Kynclová, Smírčí kříž z obce Hubenov u Horní Bělé, č. II. Restaurátorská zpráva, 11/2018. – Obnova kříže proběhla v souladu se závazným stanoviskem MěÚ Kralovice (ORR/264/2018) vydaným dne 9. 2. 2018.

TŘI DOPISY KRALOVICKÉHO UČITELE JANA DYKA

■ Bohdan Zilynskyj

Jméno profesora Jana Dyka (1860–1926) je nejčastěji spojováno se vznikem prvního Popisu politického okresu kralovického, který byl vydán v roce 1886 a dočkal se v roce 2011 reprintu. Na Strakonicku tohoto autora znají spíše díky podstatně rozsáhlejšímu popisu tamního okresu z let 1922–1925. Ostatní Dykovy práce zůstávají roztroušeny v nesnadno dostupném kralovickém, plzeňském, pražském a strakonickém tisku, o všech jeho člancích zatím ani nevíme. Než bude tato situace napravena, je třeba snažit se o doplnění Dykovy biografie. Navázat lze přitom na početné, většinou drobnější texty Michala Flegla (1940–2014), mezi

kterými vyniká brožura „*O životě a díle Jana Dyka*“ z roku 1970.

Začátkem odborné práce Jana Dyka byl skutečně „*Popis politického okresu kralovického*“, jehož text redigoval – tuto práci ukončil v roce 1885 v Dolní Bělé. Završil tak snahu osmičlenného kolektivu učitelů ze šesti lokalit, který měl centrum v Kožlanech. Převažovali v něm spolupracovníci z východní části okresu (Kralovice, Kožlany, Chrčív, Brežany a Čistá).

Jan Dyk působil v Dolní Bělé až do roku 1893 a o dalších jeho publikačních aktivitách z té doby nevíme. Teprve přechod do centra okresu mu otevřel širší možnosti. První jeho

novinová publikace, která je mi známa, vyšla v Plzeňském obzoru v poslední den června 1894. Převyprávěla příběh o krádeži raků z panského rybníka z roku 1631, zapsaný v kožlanské městské knize, vedené od roku 1621.

Na sklonku devatenáctého století převládla v Dykových pracích historická tematika kralovická. Zasloužil se o to jeho nález staré části městského archivu, o kterém informoval v Plzeňském obzoru z 15. října 1898. Dyk sice publikoval z tohoto zdroje řadu zajímavých obrázků, ale k soustavnější syntéze, která by zúročila uspořádání městské registratury, se do odchodu z Kralovic (v roce 1908) nedostal. Jen náběhem k větší práci byla knížečka o rodu Gryspeků z roku 1902, vydaná v mírně rozšířené podobě o sedm let později. Zajímavě, ale nesoustavně psal Dyk také o památkách a zajímavých místech okresu.

Za pobytu v Kralovicích však Dyk psal také o dalších otázkách, které neměly bezprostřední vztah ke zdejšímu regionu. V roce 1898 otiskl v Plzeňském obzoru obrázky z cesty, kterou vykonal vlastním nákladem po Srbsku. Staly se základem knížky „*Za srbskou zádrugou*“, vydané o rok později v Plzni. Dyk chtěl ve výzkumech jihoslovenské tematiky pokračovat a v letech 1900–1902 se obrátil s prosbou o finanční pomoc na pražský spolek Svatobor. Zjevně neuspěl a na plánované cesty do Chorvatska a Bosny už v následujících letech neodjel. Čtenáře Plzeňského obzoru zavedl v srpnu 1902 aspoň do lázní pišňanských. Dále je třeba zmínit Dy-

*Jan Dyk Jan, učitel z Kralovic
(foto sbírka MT 5729).*

kovo zkoumání problematiky školské, ať šlo o cesty ke zdokonalení tehdejších měšťanských škol nebo o vývoj úpravy učitelských platů v Čechách.

Jak je patrné, okruh zájmů Jana Dyka byl značně široký a právě to mu možná zabránilo vytvořit za pobytu v Kralovicích větší knižní dílo. Dodatečnou ilustraci uvedené skutečnosti nabízejí tři jeho dopisy předním českým vědcům, psané na počátku 20. století a zachované vesměs v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Adresáti se postupně stali profesory různých oborů na pražské české univerzitě.

První, do jisté míry kuriózní, a v podstatě omluvný dopis, byl napsán z Kralovic 28. 12. 1901 profeso-

rovi právních dějin a pražskému městskému archiváři Jaromíru Čelakovskému. Týká se Dykovy tehdejší práce s kralovickými archiváliemi. *Slovutný pane!*

Prosím, abyste především prominul, že Vás obtěžuji, však činím to, abych se aspoň poněkud před Vámi rehabilitoval. Přijel jsem dne 22. /prosince/ do Prahy a navštívil krajana pana P/rokopa/ Vavříčka, redaktora /Národní/ Politiky. Ten, slyše ode mne, že jsem podnikl některé práce v zdejším archivu, jat byl okamžitou láskou ku věcem svého rodiště, Kralovic, a pravil: „Je nutno, abyste věc tuto oznámil panu doktoru Čelakovskému.“ Mé protesty nepomáhaly pranic, a tak jsem se dostal do oné nešťastné pozice u Vás, v Archivu města Prahy.

Vím dobře, že jste musel míti z návštěvy mé dojem, jako by se Vám tu představoval marnivý člověk, který sotva přičichl k nějaké práci, již chce míti za to uznání, chválu nebo dokonce snad odměnu. Prosím Vás snažně, abyste neráčil míti o mně tohoto mínění, bylo by mi to velice líto. Proto jsem uznával za nutné prositi Vás za prominutí, že jsem Vás v minulých dnech tak zbytečně obtěžoval.

Račtež přijati výraz mé hluboké úcty. Jan Dyk, učitel měšťanské školy
Je zajímavé, že Dykovu pražskému pobytu předcházelo vydání jeho fejetonu „Před popravou (Z ovzduší sedmnáctého věku. Z archivu kralovického“). Otiskl ho na titulní straně prestižní pražský deník Národní listy 21. 12. 1901.

Druhý dopis byl napsán 25. května

1904 národopisci, folkloristovi a profesoru kulturní historie Čenkoví Zíbrtovi. Jeho obsah naznačuje Dykovy národopisné, ale i jazykové, resp. přímo dialektologické zájmy a znalosti.

Slovutný pane!

Onehdy v /Národním/ Muzeu dovolil jsem si nabídnouti Vašnostem pro Český lid svoji práci, jednající o zvycích lidových na Kralovicku a Manětínsku v době vánoční, kterouž posílám. Bude-li se Vám hoditi, jsem ochoten v prázdné chvíli vypátrati zajímavé obyčeje, jichž lid užíval při svatodušní jízdě v okolí Kralovic.

Promiňte laskavě, činím-li Vás pozorná na věc, po mém názoru dost důležitou, totiž zvláštní úchytky mluvy lidové, jež se uchovaly podnes na některých vsehch /! / lesáckých u Manětína. Tam se totiž vedle slov „hučitel“, „humřel“, „humí“ zachovalo podnes „ú“ na místě našeho „ou“ – říká se „kúsek“, „húska“, „kam jdú“ atd. Kromě toho jsou zde i některá zajímavá říkání, např. zaříkávání nemocí (místo „nátka“ říkají tu „nádcha“ atd.).

Kdyby sobě některý z mladších pánnů filologů chtěl obráti zkoumání této končiny, rád bych mu byl nápomocen, popřípadě bych se v to sám uvázal o prázdninách, kdyby Vám bylo milo. Např. zajímavá ukázka starého pohostinství zachovává se v Radějově u Manětína. Tam milému hosti předloží se od podzimku do jara „štěpná jablka“.

Záleží-li Vám tedy na tom, by věc ta byla prozkoumána, račte mně dopsati, rád v to se uvážu, aneb Vás budu informovati blíže.

*Poroučejte se Vaší vzácné přízni
jsem Vám zcela oddaný Jan Dyk,
učitel měšťanské školy*

Nabízená studie nebyla v Českém lidu otištěna a nevíme ani, nakolik zaujaly Dykovy podněty Zibrta, zavaleného podobnou korespondencí ze všech částí Čech. Jinak tomu bylo v případě třetího dopisu, který Dyk napsal 13. února 1906 z Kralovic budoucímu univerzitnímu profesorovi Cyrilu Purkyňovi:

Sloutný pane profesore!

Nevím, zda mi laskavě prominete, že na Váš ctěný list, který jsem již koncem listopadu 1905 od Vás dostal, posud neodpověděl !/!. Sháněl jsem totiž u několika cihlářů kosti z hlinišť vykopané, ale bohužel mimo několik cicvářů, jež ovšem pro Vaše bádání nemají významu, podnes jsem nedostal nic. Slíbil jsem dělníkům malé spropitné, odvedou-li mi nějaké kosti, jakmile začnou zjara kopati hlínu, aby mne neošidili. Rekl jsem, že musejí nechat kost ležeti v zemi, až přijdu. A tak, jakmile se jaro otevře, půjdu po cihelnách a, co ukořistím, s radostí Vám pošlu.

Ráčíte-li sestavovati v /Národním/ Muzeu i horniny z Plzeňska, mohl bych pěkným exemplářem posloužiti. Ondy totiž přinesli hoši od Krašova krásný exemplář vápence sraženého se skvostnými tvary. Celý kus je asi 30 cm dlouhý, 20 /cm/ široký a 15 cm vysoký. Mimoto při kopání studně v Kozojedech našli velmi krásný vápencec štěpný – zajímavá je u některých kusů zvláštní temně zelená barva. Rád vše zašlu na adresu muzea, přejete-li si toho. Kost koně diluviálního Vám zaslanou dostal

jsem náhodou u mlynáře pod Všehrdy, byv u něho návštěvou – žádal jsem ho, by pátral po podobných nálezech.

Prosím tedy, abyste laskavě promínil, že s odpovědí tak dlouho váhám, však kdybyste Sobě přál některé věci od nás, např. horniny eruptivní z údolí našeho potoka neb z okolí Krašova, kde jsou hojné diabasy a diority, rád Vám posloužím.

*Poroučejte se Vaší laskavé přízni, trvám zcela oddaný Jan Dyk, odborný učitel měšťanské školy
Od p. kom/isaře/ Iserle mám vyříditi poručení.*

List svědčí zřetelně o Dykových zájmech a znalostech geologických a paleontologických. Jeho dopis četl adresát pozorně, protože si v něm podtrhával a připsal tužkou, ovšem s otazníkem, vzoreček a jméno nou-trovitu (hoferitu).

Publikované tři dopisy Jana Dyka prokazují neobvyklou šíři jeho zájmů a aktivit, které by mu dnes mohla nebo spíše měla většina učitelů závidět. Byl svého druhu polyhistorem a nepochybně se jednalo o osobnost, která na přelomu 19. a 20. století výrazně přerostla intelektuální rozměr Kralovic i celého okresu. Kralovický okresní tajemník Jaromír Knedlhans se s Dykem rozloučil v článku (Kralovický obzor č. 43 z 19. listopadu 1926), kde konstatoval, že jeho odchodem z Kralovic zbyla zřetelná mezera, která dlouho snad nebude vyplněna.

Kdyby Dyk zůstal v Kralovicích natrvalo, mohlo mít město, resp. okres, podstatně dříve své muzeum.

OBSAH

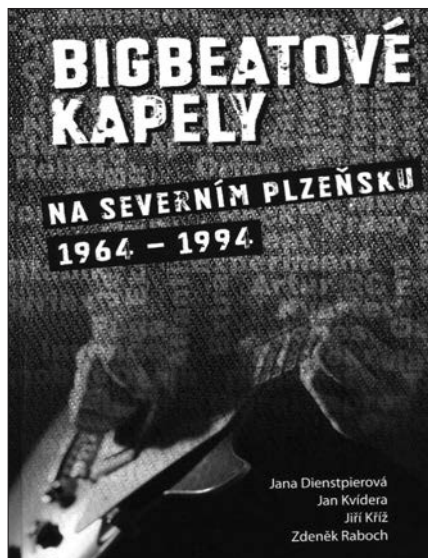
Úvodem	3
Předplatné a otevírací hodiny v knihovně	3
Události obrazem	4
Odešel Prof. PhDr. Evžen Neustupný, DrSc.	5
<i>/Petr Menšík, Daniel Stráník</i>	
PhDr. Vladimír Bystrický (1934–2021)	6
<i>/Radovan Lovčí</i>	
Když fotografoval Václav Došlý	7
<i>/Radovan Lovčí</i>	
Počátky fotbalu v Mladoticích	9
<i>/Jiří Fák</i>	
Vilém Václav, medailon hokejisty	13
<i>/Ladislav Čása</i>	
Smírčí kříž u Hubenova ztracený a nalezený	16
<i>/Pavel Kodera</i>	
Tri dopisy kralovického učitele Jana Dyka	22
<i>/Bohdan Zilynskyj</i>	

ADRESA REDAKCE

Muzeum a galerie severního Plzeňska, Mariánská Týnice čp. 1
331 41 pošta Kralovice, telefon: 373 396 410, 373 397 393
e-mail: info@marianskatynice.cz
www.marianskatynice.cz
www.facebook.com/marianskatynice

Ilustrace na obálce: Cukrův mlýn na Javornici u Kožlan, 1930 (foto Portrétní a fotografický podnik J. Rezek, Praha, Václavské náměstí 59).

Publikace k prodeji

BIGBEATOVÉ KAPELY NA SEVERNÍM PLZEŇSKU 1964–1994

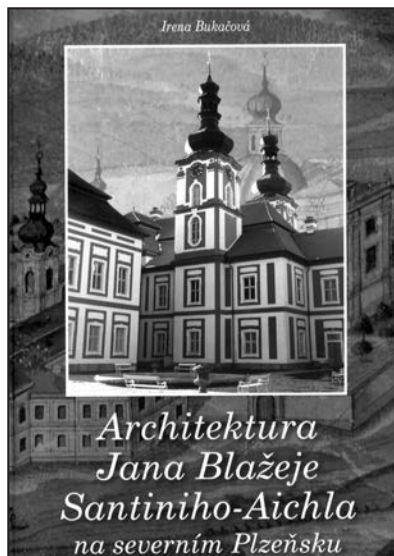
Atoři: Jana Dienstpierová, Jan Kvídera, Jiří Kříž, Zdeněk Raboch
První souborné vydání historie bigbitové hudby, jejíž počátek sahá v regionu severního Plzeňska do roku 1964 (Orion Beat v Kaznějově nebo Weeping Spekters v Druztové).
96 stran, 1. vydání, 2018
Cena 250 Kč

PAMĚŤ KRAJINY I–VIII

Texty Irena Bukačová, Jiří Fák
Cena za každý díl: 250 Kč

STOLETÉ PROMĚNY KRALOVICKA

Texty: Irena Bukačová, Jiří Fák
Časosběrný pohled nepreferuje žádný ideologický či ekologický pohled na minulost. Interpretuje jedinečně

situace lokalit, vypovídá o stoletém vývoji regionu Kralovicka. Kniha doprovázela stejnojmennou výstavu v refektáři muzea.

Cena 230 Kč

ARCHITEKTURA JANA BLAŽEJE SANTINIHO AICHLA NA SEVERNÍM PLZEŇSKU

Text: Irena Bukačová
Více než dvoustránková publikace sestává z podrobného zpracování deseti architektonických památek.
Cena 299 Kč

ŠKODA LÁSKY - Druhá světová válka na severním Plzeňsku

Texty: Irena Bukačová, Miroslav Hus, Karel Rom
Druhé rozšířené vydání
Cena 349 Kč

Další nabídka knih na: www.marianskatynice.cz

VLASTIVĚDNÝ SBORNÍK

- čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska -

*Vydává M & G v Mariánské Týnici. Redaktor Václav Podestát.
Adresa redakce: Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici,
331 41 Kralovice, tel.: 373 396 410, e-mail: info@marianskatynice.cz, IČO: 368 563.
Registrováno Ministerstvem kultury České republiky MK ČR E 12301.
Cena jednoho výtisku pro předplatitele 10 Kč, roční předplatné 40 Kč a poštovné.
Vychází 4x ročně. ISSN 1801-0032.*